

Polemika se subjektivním romantismem v české literatuře 30. a 40. let

Soudobá kritika *Máje* (1836) K. H. Máchy
Biedermeier

Máchovi současníci

Karel Sabina (1813–1877)

Karel Jaromír Erben (1811–1870)

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

Václav Bolehmír Nebeský (1818 – 1882)

Jan Kaška (1810–1869)

Romantismus Máchův a Tylův

Karel Hynek Mácha (1810–1836)

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

Tylův osobní život

Hrob Tylovy životní partnerky
Anny Forchheimové-Rajské (prov. Turnovské)

Magdaléna Forchheimová – prov. Tylová
Sestra Anny F., matky Tylových dětí

Tylova polemika s Máchovým Májem

(Květy, příloha 35, 1836)

„Pan **Mácha je básník** – to mu nikdo odpíráti nesmí; každý jeho verš jesti povzdech z nejtajnějších hlubin rozbolené, rozjitřené duše – avšak přece bych rád **temné zvuky harfy jeho jinak slyšel zvučeti** – jinak, aspoň za věku našeho **ne tak nečesky**.“

- Máchova poezie je „**kouzelný automat**“ – hovoří se o lásce ke krásné dívce „s vnadou čarovnou“, ale Tyl nachází „bezživotný, studený, železný stroj nacházím, **s hrůzou** jest mi se zachvěti se a s ránou v srdce prchnouti“.
- Oproti jiným literaturám, které „pustili se ovšem do boje nového, smělého i těžkého, a musímeť jim prominouti, když veškeré hrůzy a hnusnosti života lidského přerývali a zobraziti se snažili, jen aby světu něco nového podali“.
- „ (...) u nás potřeba větší než kde jinde, **aby poesie vznikající rázu národního** byla.“

Slavomír Tomíček (1806–1866) v České včele (1836, č. 22, s. 181)

– „pěje se“ o „věčném nic“ – zaobaleno do obrazů;

„[...] žádný život, žádný cíl, všecko pusto, nic! Odporujeme tomu a podobnému Hegelianismu, že na věčnosti žádný cíl, všecko jedno jest; takovíto filosofové stavíce sebe mimo věčnost, hrubě na to nemyslejí, že oni a jejich spolutvorstvo také již ve věčnosti žijí, kde patrně jest, že ačkoli životem všecko nadchnuto [...];

„Jeho báseň jest škvára, která z vymřelé sopky vyhozená mezi květiny padla. Ve květinách můžeme míti a máme zalíbení, nikoli ale v chladném mrtvém meteoru, který z rozervaných útrob vytržen byl.“

Odsudek popravní scény, vlivu „anglického barda“, nepochopení metafor (nelze slyšet zvuk zborťelé harfy, odlesk světla umřelé hvězdy, stín zapomenutého hrobu).

Josef Krasoslav Chmelenský (1800–1839) v Musejníku (1836, 9. oddělení, str. 382)

Kritik se osobně cítí být uražen tím, koho Mácha ve své poezii líčí (oběšence, padlou dívku); vytýká vliv Byrona:

„[...] neohřívej své srdce a nerozplamenávej svou obrazivost na **nepřirozených výtvorech anglického lorda** s sebou vždy bojujícího; oč že jemněji a čistěji zazní jeho lyra k potěšení našemu.“

Erbenova literární polemika s Máchovým *Májem* *Záhořovo lože* ([1836], 1853)

Záhoř I, II, III (v pozůstalosti – vznik v návaznosti na Máchův *Máj* – 1836)

„A co, kdy stáří sílu mi vysuší
A já kdy připadnu vrahu chorobě?
A co, kdy mi jednou smrt zahučí v uši:
Dost vrahu! Pojd'! Nyní rád na tobě? –
Co zbude po mně? Co se se mnou stane?
Nic nezbude po mně! Nic, nic, nezůstane,
Ledaže mi vítr hrobovou zafučí,
Ledaže pes můj nade mnou zakňučí,
Kdy puch těla mého mrtvý jej ovane.“ (Záhoř I)

Tylova literární polemika s *Májem*

J. K. Tyl: **Čestmír** (1834)

- drama ve verších – inspirace *Rukopisy* (srov. motto v Máchových a Tylových prózách)

J. K. Tyl: **Slepý mládenec** (1836)

- prostředí – loupežnický hrad, lesy
- postavy – hrdinou mladík, loupežník
- děj – zabití vlastního otce (zajetí, uvěznění v kopce, uvažuje o svém osudu);
- prostředí – zušlechtěná krajina – venkov, kde se nachází poustevna – v ní poustevník, kterého navštěvují lidé z okolí, aby jim požehnal (není to romantický motiv – není zde nesoulad, vydělenost, rozervanost)

OSAMĚLOST SUBJEKTU – PŘEKONÁNÍ OSAMĚLOSTI **biedermeier**

- setkání s domněle zabitým otcem = HAPPY END
- zjevná FASCINACE subjektivního romantismu (motivy, prostředí, inventář postav), ale nesouhlas s ní
- strukturní dominantou dramatu jsou hodnoty biedermeieru, nikoli subjektivního romantismu (polemický postoj vůči hodnotám subjektivního romantismu)

Tylova literární polemika se subjektivním romantismem

J. K. Tyl: Kutnohorští havíři aneb Krvavý soud (1848)

- drama revolučního roku 1848 – časté dezinterpretace a přeceňování revolučního potenciálu díla
- dějiště – kutnohorské šachty; inspirace Kořínkovými *Starými paměťmi kutnohorskými* (1675), populární barokní čtivo; Tylovo rodiště).
- postavy – Vít, havíři, opat x Beneš z Veitmile a jeho syn Hynek, kterého miluje opatova Anežka (rysy měšťanského dramatu – F. Schiller – *Kabale und Liebe*/Úklady a láska).
- vývoje děje – napětí mezi pravými příčinami sporu a příčinami zástupnými (soukromá motivace – kolektivní motivace, prospěšná celku).
- vyústění – poprava havířů i opata – samota Víta (v napětí vůči možnosti integrovat se do kolektivu; Vít – sirotek, nemá rodinu; touží být povolán „k přátelům“).

Tylova literární polemika

Povídka **Blahosti kněhkupecké** (1836)

- sonda do knihkupeckého živobytí – nemožnost nikomu prodat novou knihu – Máchův Máj.

Novela **Rozervanec** (1842) - reakce Eduarda Hindla (nepochopení kritiky se zpožděním).

Rozhovor přátel o Hynkovi:

„Všechny básně jeho točí se jako matonohé okolo ztracené vidiny, a jediný jejich refrén je: Zmařená touha, nebo něco podobného. Hlavní jich tón je vždycky stejný, vždy tentýž; kdo jich přečte deset, zná jedenáctou dříve, nežli se na ni podívá. V tom ohledu vede se mu jako básníkovi bez všeho nadání. A tj., co mě jednak bolí, jednak rmoutí. Kdožby směl říci, že není Hynek básníkem? On je jím v každém případě. Každá krůpěj srdce jeho, každá jiskra mysli jeho je poesie; on ale svévolně poklady ruší, jimiž ho nebe obdařilo, on se k něčemu nutí, co mu dáno není, a tím se chybuje cíle, kterýž mu vykazala vlast', a kterýž by nalézti mohl mezi řadou nejzasloužilejších o literaturu naši matadorů!“

Tematizace Máchova *Máje*

Tylova arabeska *Pomněnky z Roztěže (1838) – Kusy mého srdce (1844)*

„Přehodiv kabát přes ramena, bral jsem se vedle potoka k Roztěži; se mnou šel Máchův „Máj“. I četl jsem a četl – ale brzo musel jsem vedle sebe do čistých vln na hravé rybičky a dále opět na dovádívou koupající se mládež hleděti, brzo za pískotem ptáčat do hustého křoví lézti aneb u vrkavých holubů a štěbetavých housat se zastaviti; brzo opět musel jsem v bujné trávě anebo na libodeché mateřídoušce spočinouti, a zamhouřiv oči, krásný kolem svět jako v nějakém kouzelném zrcadle ještě krásnější si představit, abych lítostí a boestí nepovzdychl, že se na takovém rozkošném světě také tak smutné věci vyskytují, jako byla příhoda na podzim r. 1836, kdyžto jsem nad smrtí nešťastného přítele, v prsou svých božskou jiskru nesoucího básníka „Máje“ zaplakal! – *Requiescat in pace et lux perpetua luceat ei!*

Havlíčková kritika Tylova *Posledního Čecha*

J. K. Tyl: **Poslední Čech** (1844) – novela salonního typu

- kritika K. Havlíčka Borovského (1845) v *České včele* – výtky kvůli eklektismu, planému vlastenčení, kompozici příběhu;
- cestování – Petráček (Pedrazzi) – spadne do Vesuvu;
srov. cestování – velké téma romantismu (žánr cestopisu a jeho subjektivizace);
- kritika NEVĚROHODNOSTI (postava hraběte Velenského, který mluví česky nejlépe ze všech jednajících postav) – poprvé požadavky, které se váží k jiné podobě literárnosti (realismu).

Doporučená literatura

VAŠÁK, Pavel a Rudolf HAVEL (eds). *Literární pout' Karla Hynka Máchy*. Praha: Academia, 2004.

Monology o J. K. Tylovi. Praha: Karolinum, 1993.

MACURA, Vladimír. *Český sen*. Praha: Lidové noviny, 1998.

HODROVÁ, Daniela. Karel Hynek Mácha, Máj. In ZEMAN, Milan a kol. *Rozumět literatuře. Interpretace základních děl české literatury*. Praha: SPN, 1986, s. 59–68.

TUREČEK, Dalibor a Veronika FAKTOROVÁ a kol. *Karel Hynek Mácha 1810—2010. Dvě století české kultury s Máchou*. Praha: PNP, 2010.